

ARTO NEVALA

Korkeakouluhistorian linjoja

Arto Nevala tarkastelee korkeakouluhistorian tutkimussukupolvien ominaispiirteitä ja näkökulmia sekä pohtii, mihin tutkimusta jatkossa voisi painottaa.

■ Korkeakoulutuksen historian viime vuosisadan alusta lähtevästä perinteestä voi erottaa kolme vaihetta. Ensimmäinen painopiste oli säätykierron tutkimus, josta 1960-luvulla siirryttiin yhteiskuntatieteilijöiden dominoimaan ja ajankohtaisiin aiheisiin keskittyneeseen kauteen. Nykyinen tutkimussukupolvi muotoutui taas 1980-luvun lopulta lähtien.

Säätykierrosta sovellettavuuteen

Korkeakoulututkimus tarkoittaa koulutusportaikon ylimpään tasoon kohdistuvaa tutkimusta. Määrittelen sen tässä yhteydessä kahden rajauksen kautta. Ensinnäkin tutkimus käsittelee tavalla tai toisella yliopistojen tasolla tapahtuvaa toimintaa. Tämä rajaa siis tarkastelun ulkopuolelle historiallisesti vielä varsin tuoreen ammattikorkeakoulusektorin.¹ Toiseksi käsite pitää sisällään yliopistoinstituution eri toimijat (opiskelijat, opettajat, muun henkilöstö), käytännöt (opetus, tutkimus, hallinto, palvelutoiminta) sekä rakenteet ja yhteiskunnalliset verkennät. Näin määriteltynä korkeakoulu-

tutkimuksen kenttä on siis varsin laaja. Keskitynkin tässä yhteydessä vain raapaisemaan pintaa eli tarkastelemaan erityisesti ylimmän koulutuksen historiaa käsittelevää niin sanottua korkeakouluhistorian tutkimusta. Se puolestaan liittyy läheisesti koulutus- ja kasvatushistorian traditioon, jolloin mukaan mahtuu paljon muutakin kuin perinteistä historian tutkimusta.²

Korkeakoulututkimuksella on Suomessa takanaan yllättävän pitkät perinteet. Ne ovat myös kunniakkaat ainakin siinä suhteessa, että monet menestyneet ja arvostetut historian tutkijat ovat uransa jossain vaiheessa käsitelleet korkeakoulutusta. Silti lohkoa ei voitane pitää suomalaisen historian tutkimuksen ydinalueena ainakaan määrällä tai näkyvyydellä mitattuna. Joka tapauksessa korkeakoulututkimuksen ensimmäinen sukupolvi syntyi 1800- ja 1900-luvun vaihteen tietämällä pian suomalaisen tiedeyliopiston vakiintumisen jälkeen. Niinpä ensimmäiset vieläkin tutkimukselliset kriteerit täyttävät julkaisut näkivät päivänvalon jo runsaat sata vuotta sitten. Tämän ensimmäisen sukupolven painopiste oli opiskelijatutkimuksissa. Ne olivat paljolti sosiaalisen kohoamisen tutkimusta, sillä opinkäynti oli keskeisiä liikkuvuuden väyliä muuten staattisessa sääty-yhteiskunnassa. Tämän lähestymistavan klassikkona voi pitää Heikki Wariksen vuonna 1940 ilmestynyttä artikkelia *Yliopisto sosiaalisen kohoamisen väylänä*. Siinä Waris analysoi perusteellisesti matrikkelitietojen varassa Helsingin yliopistoon kirjoitautuneiden ylioppilaiden alueellisen ja sosiaalisen taustan sekä vertasi isän yhteiskunnallista asemaa ylioppilaan myöhemmin saavuttamaan.³

Ylintä opetusta tarkasteltiin viime vuosisadan alkupuolen tutkimuksissa usein autonomisena ja omalakisena ilmiönä, jota eivät yhteiskunnalliset murrokset paljoo heilauttaneet.⁴ Toki yliopistolaitos olikin toisen maailmansodan jälkeisiin vuosiin saakka huomattavasti itsenäisempi ja riippumattomampi instituutio kuin myöhemmin. Turkulaiset koulutustutkijat Osmo Kivinen, Risto Rinne ja Kimmo Ketonen nimeivät 1950-luvulle päättyneen ja noin kolme vuosisataa kestäneen suomalaisen korkeakoulupolitiikan jakson akateemis-traditionalistiseksi ajaksi. Korkeakoulutuksen ja yhteiskunnan välisille suhteille oli tuolloin ominaista, että ”Kukin korkeakoulu arvioi asiantuntijavaltansa suomalla oikeuksella myös toimintansa yhteiskunnallisen relevanssin. Valtiovallan rooliksi jäi luottaa korkeakoulutuksen asiantuntemukseen ja mukautua niiden tahtoon.”⁵ Asetelma heijastui siis myös korkeakoulutukseen kohdistuneen tutkimuksen lähtökohtiin ja näkökulmiin.

Ensimmäinen, historian tutkijoiden hallitsema, sukupolvi väistyi viimeistään 1960-luvulla uusien lähtökohtien ja tutkijoiden tieltä. Uuteen aikakauteen siirtymistä vauhditti osaltaan yhteiskuntatieteiden aseman vahvistuminen suomalaisessa korkeakoululaitoksessa. Tämä taas oli osin seurasta hävityn sodan jälkimaininkeihin kuuluvasta uudelleenarvioinnista, eikä se ollut yksin suomalainen piirre. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa voimistui 1950- ja 1960-luvulla luonnontieteellistyylinen tutkimusote, johon osaltaan liittyi ajatus tutkimuksen hyödyllisyydestä ja sovellettavuudesta. Tutkimus nousi näin keskeiseen asemaan yhteiskunnan kehittämisessä. Voimakkaasti laajentuneen koulutustutkimuksen taustalla olikin paitsi optimistinen usko muuttaa yhteiskuntaa paremmaksi ja oikeudenmukaisemmaksi, myös käsitys niin sanotun inhimillisen pääoman tärkeydestä kansakunnan taloudellisen kasvun taustalla.⁶

Yhteiskuntatieteilijät valloittivat korkeakoulututkimuksen eturintaman ja samalla painopiste muuttui: tutkimukselle alkoi olla tyypillistä aiheiden ajankohtaisuus sekä tarkastelun poikkileikkausluonne. Esimerkiksi

ylimmän opetuksen nopea määrällinen ja alueellinen laajentuminen 1960-luvulta lähtien tarvisi tuekseen tutkimustietoa. Lisäksi koko koulutusjärjestelmää koskettaneet suuret muutokset peruskouluun siirtymisestä alkaen nostivat ajankohtaisiksi niiden yhteiskunnalliset vaikutukset. Tutkimukset keskittyivätkin usein tiettyyn murrosvaiheeseen, oppilaitokseen tai koulutusalaan. Ne tähtäsivät osaltaan myös koulutuspoliittisessa päätöksenteossa hyödynnettävän tiedon tuottamiseen. Toisaalta kansainvälisestä tutkimuksesta ja korkeakoulutuksen kehittämisestä saadut virikkeet siirtyivät 1960-luvulta lähtien aikaisempaa nopeammin suomalaiseen tutkimukseen ja linjauksiin. Opiskelijoita käsittelevät tutkimukset olivat edelleen näkyvässä asemassa, mutta rinnalle tuli esimerkiksi opintouraa tai opetusta käsitellyttä tutkimusta.⁷ Tässä uudessa tilanteessa perinteiset, säätykiertoon tai instituutioiden kehitykseen kytkeytyneet historian-

1. Kannattaa silti huomata, että monessa yhteydessä ammattikorkeakouluihin kohdistuva tutkimustoiminta luetaan korkeakoulututkimukseen. Tästä katso tarkemmin esimerkiksi Timo Aarrevaara & Jatta Herranen (toim.) (2006) *Mikä meitä ohjaa? Artikkelikokoelma Jyväskylässä 5.–6. 9. 2005 järjestetystä korkeakoulutuksen tutkimuksen IX symposiumista*, Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos ja Jyväskylän yliopisto.

2. Kasvatustieteen tutkimuksesta ja asemasta tarkemmin Jukka Rantala (2006) 'Kasvatustiede on vaarassa menettää historiallisen näkökulmansa', *Historiallinen Aikakauskirja* 104, 176–180.

3. Heikki Waris (1940) 'Yliopisto sosiaalisen kohoamisen väylänä. Tilastollinen tutkimus säätykierrosta Suomessa 1810–1867' teoksessa *Historiallinen Arkisto XLVII*, Helsinki, 199–272.

4. Esimerkiksi Gunnar Palander (1903) 'Tilastollisia tietoja Turun Akatemian ylioppilaista', *Historiallinen Aikakauskirja* 1, 55–85. Ivar A. Heikel (1940) *Helsingin yliopisto 1640–1940*, Helsinki: Otava.

5. Osmo Kivinen & Risto Rinne & Kimmo Ketonen (1993) *Yliopiston Suomen – korkeakoulupolitiikan historiallinen suunta Suomessa*, Tampere: Hanki ja jää, 38.

6. Esimerkiksi *Vuoden 1971 Koulutuskomitean mietintö*. Komiteamietintö 1973:52. Helsinki, 15–23.

7. Esimerkiksi Päivi Elovainio (1966) *Korkeakoulutuksen ja opintoalan valinta, Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia* 58: Helsinki. Yrjö-Paavo Häyrynen (1970) *The Flow of New Students to Different University Fields, Suomalaisen tiedeakatemian toimintuksia B*, 168, Helsinki. *Tiede ja ylin opetus tulevien vuosien Suomessa*. Tasavallan presidentin helmikuun 4. päivänä 1965 asettaman työryhmän lausunto. Helsinki.

tutkimukset jäivät vähemmistöön, vaikka toki niitäkin ilmestyi.⁸

Murroksista uusiin linjauksiin

Korkeakoulutus siirtyi niin Suomessa kuin kansainvälisesti uuteen kauteen 1980-luvun kuluessa. Muutoksen taustalta löytyvät useita länsimaita koskettaneet yhteiskunnalliset ja koulutukselliset murrokset. Yliopistosektori laajeni voimakkaasti, naisten osuus opiskelijakunnassa kasvoi ja korkeakoulutuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus lisääntyi. Toisaalta korkeakoulutus joutui viimeistään 1980-luvulta lähtien uudenlaiseen tilanteeseen uusliberalistisen talous- ja yhteiskuntapolitiikan voimistuessa. Korkeakoulutus ajautui muun julkisen sektorin tavoin vaikeuksiin ja sopeuttamaan toimintaansa niukkeneviin resursseihin. Uudenlaista hallinto- ja johtamiskulttuuria tulovastuineen ja uusine tavoitteineen tuotiin vauhdilla myös ylimpään opetukseen. Lisäksi korkeakoulutus valjastettiin entistä selkeämmin osaksi taloudellista kasvua ja kansainvälistä kilpailukykyä korostanutta yhteiskuntapolitiikkaa. Myös globalisaation nopea eteneminen asetti korkeakoulutuksen monessa suhteessa uudenlaiseen tilanteeseen.⁹ Kriittisissä puheenvuoroissa onkin arvioitu nopeiden ja syvällisten muutosten romuttaneen koko yliopistolaitoksen intellektuaalisen perustan ja muuttaneen sen markkinavoimien temmellyskentäksi.¹⁰

Uudenlaiseen korkeakoulupolitiikkaan siirtyminen näkyi myös tutkimussektorilla näkökulmien ja lähestymistapojen laajentumisena. Korkeakoulututkimuksessa painotui aikaisempaa enemmän esimerkiksi tuottavuuden, vaikuttavuuden ja työelämäyhteyksien näkökulmat, jos kohta myös uusi ammattikorkeakoulusektori tai opiskelijakulttuurin muutokset ovat olleet esillä.¹¹ Korkeakouluhistoriassa tutkimuksen näkökulma on parin viime vuosikymmenen aikana siirtynyt entistä enemmän yhteiskuntahistorian suuntaan. Siirtymä on tiivistetty ilmaisten tarkoittanut korkeakoulutuksen muotojen, käytäntöjen ja sisällön analysoimista yhteiskunnallisen muutoksen näkökulmasta tai ainakin se vahvasti huomioon ottaen. Ylimmän opetuksen ja yhteiskunnan

suhde näyttäytyy näin korostetusti vuorovaikutuksena: korkeakoulutus ei toimi tai kehity tyhjiössä, mutta ei toisaalta vain passiivisesti sopeudu yhteiskunnallisiin reunaehtoihinsa vaan myös vaikuttaa ympäristöönsä monella tavalla. On kuitenkin syytä huomauttaa, että tutkimuksessa myös perinteisempi instituutionäkökulma eli esimerkiksi jonkun yliopiston historian tarkastelu painokkaasti opinahjon sisäisen kehityksen kautta elää edelleen vahvana ja paljolti rinnan yhteiskuntahistoriallisen tarkastelun kanssa.¹²

Uudenlaisten näkökulmien esiin nostaminen oli leimallista koko suomalaiselle koulutustutkimukselle 1980-luvun puolivälistä lähtien. Tutkimuksen modernisaatio lähtikin itse asiassa liikkeelle perusopetuksen tutkimuksesta. Uudenlaisen lähestymistavan ohjelmajulistuksena voi pitää Osmo Kivisen, Risto Rinteen ja Joel Kivirauman 1984 julkaisemaa laajaa esiraporttia. Siinä esiteltiin teemoja ja näkökulmia, joista myöhemmin tuli suosittuja koko koulutustutkimuksen kentässä. Erityisen perusteellisesti kirjoittajat pohdiskelivat koulutuksen ja yhteiskunnan näkyviä ja piileviä suhteita, esimerkiksi työvoiman kouluttamista ja valikointia.¹³ Vaikka liikkeelle lähdettiin perus-

8. Esimerkiksi Sakari Kuusi (1967) *Miten Jyväskylän yliopisto syntyi? Studia historica Jyväskylänsia VI*, Jyväskylä. Tauno Perälä (1970) *Turun yliopisto 1920–1939*, Turku: Turun yliopisto. Jukka Rantala (2006, 176–177) toteaa pragmaattisuuden ja sovellettavuuden vaatimusten vaikuttaneen myös kasvatustieteen tutkimuksen aallonpohjaan 1960- ja 1970-luvulla.

9. Korkeakoulutuksen muutoksista katso esimerkiksi Robert King (2004) *The University in the Global Age*, Pelgrave Macmillan.

10. Esimerkiksi Mary Evans (2004) *Killing Thinking. The Death of the Universities*, London, New York: Continuum.

11. Tutkimuslinjauksista katso esimerkiksi Aarrevaara & Herranen (2006) tai Reijo Raivola (toim.) (2000) *Vaikeuttavuutta koulutukseen. Suomen akatemian koulutuksen vaikuttavuusohjelman tutkimuksia*, Suomen akatemian julkaisuja 2, Helsinki: Edita.

12. Esimerkiksi Kaija Vuorio (2006) *Lentoon. Kuopion yliopiston neljä vuosikymmentä*, Saarijärvi: Kuopion yliopisto. Vuorion tarkastelutapa oli lähellä perinteistä instituutiohistoriaa, vaikka muitakin elementtejä tutkimuksessa on.

13. Risto Rinne & Osmo Kivinen & Joel Kivirauma (1984) *Lähtökohdat peruskoulutuksen yhteiskuntahistoriallisen muotoutumisen tutkimiseen. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B 11*, 17–35.

opetuksen yhteiskunnallisten kytkentöjen hahmottamisesta, uudenlainen lähestymistapa levisi nopeasti myös korkeakoulututkimukseen, josta 1990-luvulla tuli yksi painopistealueista. Ensimmäisenä selvästi uuden sukupolven edustajana yliopistojen historiateoksissa voi pitää Helsingin yliopiston kolmiosaista historiasarjaa. Varsinkin itsenäisyyden aikaa käsittelevässä osassa yliopiston kehitys sidotaan vahvasti poliittiseen ja yhteiskunnalliseen muutokseen.¹⁴

Viisi näkökulmaa

Moderni tutkimus kokonaisuudessaan pitää sisällään monia erilaisia lähestymistapoja, eikä edes korkeakouluhistorian kenttää ole tässä yhteydessä mahdollista kattavasti esitellä. Viime vuosikymmenten tutkimuksesta voi kuitenkin vähän tiivistäen löytää viisi keskeistä näkökulmaa. Ensimmäinen ja ehkä eniten harrastettu on yleisellä tasolla järjestelmään, muotoihin ja käytäntöihin kohdistuva tutkimus eli instituutionäkökulma. Siitä esimerkiksi käyvät monet yliopistojen historiateokset. Niissä kirjan rakenteen lähtökohtana on usein yliopiston organisaatio, jonka muutokset analysoidaan tarkasti, joskus jopa laitosten ja oppiaineiden tasolle asti. Hyvä esimerkki tästä lähestymistavasta on Oulun yliopiston massiivinen 35-vuotishistoria, jossa näkökulma ei tosin rajoitu pelkästään instituution kehityksen kuvaamiseen.¹⁵

Toinen näkökulma on ollut korkeakoulutuksen yhteiskunnallisten reunaehtojen ja kytkentöjen – yhteiskunnallisen määräytyvyyden – tutkiminen. Tämä lähestymistapa on usein liittynyt ensimmäiseen eli järjestelmä-näkökulmaan. Esimerkiksi kelvatkoon jo aikaisemmin mainittu Kivisen, Rinteen ja Ketosen kirja *Yliopiston huomen*, sillä se on edelleenkin ainoa monografiana julkaistu suomalaisen korkeakoulupolitiikan yleisesitys.¹⁶ Teoksessa näkyy selkeästi korkeakoulupolitiikan vahva yhteys yhteiskuntapolitiikan isoihin päämääriin sekä toisaalta viime kädessä riippuvuus poliittisesta päätöksenteosta. Nämä seikat korostuvat erityisesti niin sanotun modernin korkeakoulupolitiikan kaudella 1960-luvun lopulta lähtien.¹⁷

Kolmas näkökulma on ollut opiskelijatutkimus, erityisesti opiskelijoiden taustaan, valikoitumiseen ja sijoittumiseen kohdistunut analyysi. Opiskelijatutkimuksia on eri tavoin painottaen tehty jo 1900-luvun alusta lähtien ja myös aikaisemmin mainittu Heikki Waris voidaan epäilemättä lukea tämän sektorin pioneereihin. Pienen suvan-tovaiheen jälkeen opiskelijoiden valikoituminen ja siihen erottamattomasti liittyvä koulutuksellinen tasa-arvo alkoivat kiinnostaa tutkijoita 1990-luvulla. Erityistutkimusten lisäksi myös yliopistohistorioissa on paneuduttu opinahjossa opiskelevien alueelliseen ja sosiaaliseen taustaan.¹⁸ Opiskelijatutkimuksen lisääntymisen taustalta voi löytää paitsi yleisen keskustelun yhteiskunnallisen eriarvoisuuden lisääntymisestä, myös tietotekniikan kehityksen ansiosta huimasti kasvaneet mahdollisuudet analysoida nopeasti ja luotettavasti isoja tiedostoja. Lisäksi korkeakoulutuksen tasa-arvo ovat myös kansainvälisessä tutkimuksessa jatkuvasti ajankohtainen.¹⁹

Neljäntenä lähestymistapana voi esille nostaa korkeakoulutuksen alueellisen ja

14. Matti Klinge et.al. (1990) *Helsingin yliopisto 1917–1990*. Keuruu: Otava.

15. Matti Salo & Matti Lackman (1998) *Oulun yliopiston historia 1958–1993*, Oulun yliopisto: Oulu. Katso myös Vuorio (2006).

16. Korkeakoulupolitiikkaa käsitellään toki monessa erityistutkimuksessa ja yleisesityksessä, joista tässä mainittakoon vain kaksi: Matti Salo (2003) *Pohjoinen Alma Mater – Oulun yliopisto osana korkeakoululaitosta ja yhteiskuntaa perustamisvaiheista vuoteen 2000*. *Studia historica septentrionalia* 42, Rovaniemi. Seikko Eskola (2002) 'Tiedepolitiikka ja korkeakoulu', teoksessa Päiviö Tommila ja Allan Tiitta (toim.) *Suomen tieteen historia 4. Tieteen ja tutkimuksen yleinen historia 1880-luvulta lähtien*, Porvoo: WSOY, 222–391.

17. Kivinen & Rinne & Ketonen (1993), erityisesti 41–158.

18. Sakari Ahola (1995) *Eliitin yliopistosta massojen korkeakoulutukseen. Korkeakoulutuksen muuttuva asema yhteiskunnallisen valikoinnin järjestelmänä, Koulutusosastojen tutkimuskeskuksen raportti 30*, Turku: Turun yliopisto. Arto Nevala (1999) *Korkeakoulutuksen kasvu, lobkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa*, *Bibliotheca historica* 43, Helsinki: Suomen historiallinen seura. Mervi Kaarninen (2000) *Murros ja mielikuva. Tampereen yliopisto 1960–2000*, Tampere: Tampereen yliopisto ja Osuuskunta Vastapino, 76–82, 186–193, 353–357. Salo & Lackman (1993), 265–272.

19. Louise Archer & Merryn Hutchings & Alistair Ross, (2003) *Higher Education and Social Class. Issues of Exclusion and Inclusion*, London: RoutledgeFalmer.

valtakunnallisen vaikuttavuuden. Tätä tutkimusta tehtiin pienimuotoisesti jo 1960- ja 1970-luvulla korkeakoulutuksen laajentumisen ja ylimmän opetuksen alueellisen kattavuuden lisääntyessä.²⁰ Uusien niin sanottujen maakuntakorkeakoulujen tarpeellisuuttaan perusteltiin vahvasti juuri odotettavissa olevilla myönteisillä talous- ja kulttuuri-vaikutuksilla.²¹ Silti voi sanoa, että korkeakoulutuksen vaikuttavuutta on alettu vakavasti ja systemaattisesti selvittää vasta 1990-luvulta lähtien. Sitä ennen arviot vaikuttavuudesta perustuivat enemmän uskomuksiin ja mielikuviin kuin tutkimukseen. Uuden sukupolven vaikuttavuustutkimuksissa ovat korostuneet perinteisen kulttuurinäkökulman ohella työllisyys- ja talousvaikutukset, koulutustason nousu tai vaikkapa yliopiston kanssa työskentelevien sidosryhmien mielikuvat ja käsitykset.²²

Viimeisenä näkökulmana pitää vielä mainita ylimmän opetuksen kehityksen kansainvälinen vertailun. Se lisääntyi Euroopassa selvästi 1990-luvulta lähtien erilaisten yhteistyöjärjestöjen ja tutkimushankkeiden suojassa ja uuden vuosituhannen alussa vertailun merkitys on vain korostunut korkeakoulutuskäytäntöjen yhtenäistämisen seurauksena.²³ Suomalaisessa korkeakoulututkimuksessa kansainvälinen vertaileva näkökulma on silti ollut vielä suhteellisen vähän esillä. Yhtenä syynä tähän voi pitää suomalaisen tutkimuksen vahvaa yhteyttä kansallisen koulutusjärjestelmän kehittämiseen. Lisäksi vaikkapa yliopisto-opiskelijoiden valikoitumisen kansainvälistä vertailua vaikeuttavat eri maiden poikkeavat järjestelmät sekä aineistojen ja luokittelujen heterogeenisuus.²⁴ Tilanne on kuitenkin selvästi muuttumassa. Viime vuosina ilmestyneissä korkeakouluhistorian tutkimuksissa kansainvälinen vertailu on jo näkyvästi mukana.²⁵ Lisäksi koko korkeakoulututkimuksen kentän tasolla suomalaisten kansainväliseen tutkimukseen kytkeytyminen ja keskusteluun osallistuminen ovat nopeasti yleistyneet.²⁶ Kansainvälisen näkökulman painoarvo epäilemättä vielä kasvaa tulevaisuudessa korkeakoulutuskäytäntöjen yleistymisen seurauksena.

Uusia avauksia?

Korkeakouluhistorioitsijan tekee mieli uskoa oman tutkimussektorin olevan nousussa tai ainakin hyvässä vauhdissa. Ehkä uskomukselle löytyy myös pohjaa, sillä laskujeni mukaan on viimeisen vajaan parin vuosikymmenen aikana ilmestynyt yhdeksän yliopiston historiateokset ja vähintään viidessä opinahjossa historian kirjoittaminen on parhaillaan käynnissä. Tavalla tai toisella korkeakouluhistoriaksi luettavia erikoistutkimuksia, pääasiassa väitöskirjoja, on 1990-luvulta lähtien ilmestynyt puolen tusinaa. Lisäksi syksyllä 2005 Jyväskylässä järjestetyssä korkeakoulututkimuksen symposiumissa saatiin ensimmäistä kertaa kokoon pelkästään yliopistohistoriaan paneutunut työryhmä.

Myönteisistä asioista huolimatta korkeakouluhistorian – kuten koko koulutushistoriankin – saralla on vielä runsaasti tutkittavaa ja kirjoitettavaa. Isona puutteena voi esimerkiksi kirjata, ettei viime vuosina kan-

20. Katso esimerkiksi Ari Antikainen (1979) *Yliopisto ja ympäristö: tutkielma korkeakoulujen alueellista vaikutuksista Suomen korkeakoululaitoksessa, Kasvatustieteiden osaston julkaisuja 9*, Joensuu: Joensuun korkeakoulu.

21. Esimerkiksi Salo (2003), 140–143. Vuorio (2006), 27–62.

22. Raivola (2000). Salo (2003), 565–577. Toni Saarivirta (2004) *Koulutuksen ja tutkimuksen taloudellinen merkitys. Acta Universitatis Tamperensis 1008*, Tampere. Eila Linna (2001) *Lapin yliopisto – pohjoisen puolesta – pohjoista varten. Acta Universitatis Lapponiensis 43*, Rovaniemi: Lapin yliopisto.

23. Kansainvälisen vertailututkimuksen 1990-luvun klassikko: Guy Neave, & Frans A. van Vught, (toim.) (1991) *Prometheus Bound. The Changing Relationship Between Government and Higher Education in Western Europe*, Pergamon Press.

24. Hyvä esimerkki: *Eurostudent Report. Social and Economic Conditions of Students Life in Europe 2005*, Hannover; Hochschule-Information-System, HIS. Siinä Suomea koskeva aineisto perustuu rekisteriaineiston sijasta runsaan 4 500 opiskelijan haastatteluun.

25. Esimerkiksi Salo (2003), 143–147, 191–194, 286–293, 387–395 ja 578–590. Nevala (1999), 99–105 ja 164–179.

26. Esimerkkejä: Jan-Evert Nilsson (toim.) (2006) *The Role of Universities in Regional Innovation Systems – A Nordic Perspective*, Copenhagen Business School Press. Kirjassa tarkastellaan niin sanottujen aluekorkeakoulujen merkitystä eri Pohjoismaiden korkeakoulujärjestelmissä ja innovaatiosteemeissä. *Scandinavian Journal of Educational Research* -aikakauskirjan 50-vuotisjuhlanumero (3/2006) puolestaan keskittyy osin suomalaisvoimin niin sanotun pohjoismaisen koulutusmallin tarkasteluun.

sainvälistä mainetta saavuttaneesta suomalaisesta perusopetuksesta ole olemassa ajantasaista historiategiaa. Monista muista kansallisista sankarikertomuksista sen sijaan löytyy hyllymetreittäin toinen toistaan koamempia julkaisuja. Suomalaisen korkeakoulutuksen ja tutkimuksen historiaakin on analysoitu erityistutkimuksissa ja yleisesityksissä monista näkökulmista, mutta myös tällä puolella uudelle vuosituhatluvulle ulottuvalle tiiviille yleisesitykselle olisi tilausta. Suomen historiallisen seuran käynnistämä kasvatuksen ja koulutuksen historian hanke varmaankin kohentaa tilannetta monelta osin.

Koetan lopuksi hahmottaa muutaman näkökulman, joista erityisesti korkeakoulutuksen viime vuosikymmenten muutoksia saattaisi olla hedelmällistä tarkastella. Ensimmäinen näistä on kansainvälisen kehityksen parempi huomioiminen myös suomalaista järjestelmää analysoitaessa. Mitä lähemmäs nykypäivää tullaan, sitä enemmän ja nopeammin kansainväliset koulutuspolitiikan linjaukset ovat näkyneet meikäläisessä keskustelussa ja päätöksenteossa. Näin pitäisi olla myös tutkimusasetelmassa. Toinen kiintoisa lähestymistapa on katsoa siirtymistä yhtenäisestä, monoliittisestä korkeakoululaitoksesta kohti entistä eriytyneempää korkeimman opetuksen ja tutkimuksen järjestelmää. Julkisessa puhunnassa pidetään sitkeästi yllä mielikuvaa yhtenäisestä, tasa-arvoisesta ja samoihin päämääriin tähtäävästä korkeakoululaitoksesta. Vain harvoin joku suostuu julkisesti asettamaan eri korkeakoulutusaloja ”tärkeysjärjestykseen”.²⁷ Tutkimus sen sijaan on useaan otteeseen osoittanut eri tieteenalojen eroavan toisistaan niin yhteiskunnallisen

painoarvonsa kuin vaikkapa opiskelijakunnan rakenteen osalta.²⁸ Lisäksi ammattikorkeakoulujärjestelmän vakiintuminen 1990-luvun puolivälin jälkeen on muuttanut koko korkeakoulusektorin asetelmia, joista niistäkin kaivattaisiin lisää tutkimustietoa.

Kolmas näkökulma voisi olla korkeakoulutuksen ja yhteiskunnan välisen vaikutussuhteen analysoiminen eri aikoina. Korkeakoulupolitiikka on toki aina ollut jollain tavoin alisteinen yhteiskuntapolitiikan isoille linjauksille. Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen vaikutus poliittiseen päätöksentekoon on silti mitä ilmeisimmin ollut erilainen eri vuosikymmeninä. Vielä 1960- ja 1970-luvulla esimerkiksi opetusministeriön poliittinen painoarvo taisi olla nykyistä selvästi suurempi ja ministereinä nähtiin puolueiden ykkösketjun miehiä Johannes Virolaisesta ja Jaakko Itälästä lähtien. Tämän näkökulman peruskysymyksen voisi vähän provosoivasti muotoilla, että millaisen kehityksen seurauksena korkeakoululaitos muuttui kehittämislain perusteella erikoiskohdellusta instituutiosta valtionhallinnon tilivirastoksi? ■

27. Virallisesti puhunnasta käyköön esimerkiksi *Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko eduskunnalle* (2006), Helsinki: Opetusministeriö. Entinen kansanedustaja ja emeritus professori Martti Tiurikin puhuu periaatteessa yliopistojen perustutkimuksen ja siihen nojaavan opetuksen tärkeydestä. Tosiasiassa hän on kuitenkin huolissaan vain oman alansa – teknisten tieteiden – resursseista ja vaatii poliittisia päättäjiä investoimaan lisää *avainalojen* osaamiseen ja tutkimukseen. Martti Tiuri (2006) 'Perustutkimus Suomessa retuperällä', *Helsingin Sanomat* 18.7.2006.

28. Esimerkiksi Arto Nevala (2006) Tasa-arvo etenee hitaasti? Yliopisto-opiskelijoiden sosiaalinen tausta 2000-luvun alun Suomessa, teoksessa Aarrevaara & Herranen (2006), 316–322.